

SVENSKT
GUDS-
TJÄNST-
LIV

*Tidskrift för liturgi,
kyrkokonst, kyrkomusik
och homiletik*

HÄFTE 4 / ÅRGÅNG 23 / DEC. 1948

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG / LUND

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida
<i>Adell, Arthur</i> : Litteraturkönika	32
— » — Svenskt Antifonale	93
— » — Anmälan	120
<i>Arrér, G.</i> : Ny musik	46
<i>Carlsson, Sten</i> : Svenskt körarbete under år 1947	18
<i>Cnattinius, Bengt</i> : Om kyrklig konst	43
— » — Vadstena klosterns byggnadshistoria	84
— » — Litteratur	92
— » — Dansk kyrklig målar Konst	113
<i>Dahl, Holger C.</i> : Kyrkosyn och andaktsliv	97
<i>Edwall, Pehr</i> : Erfarenheter av tidegården i svenskt försam- lingsarbete	74
<i>Hartman, O.</i> : Två hymner för tidegård	5
<i>Haerberger, Axel</i> : Psykologiska synpunkter på kulten	42
<i>Johannesson, L.</i> : Biskopsvigningspraxis i Sverige	107
Kyrkosångens Vänner	18 ff., 53 ff.
Laurentius Petri Sällskapet	31, 58 ff., 83
<i>Linderoth, Hj.</i> : Bibelsyn och gudstjänst	61
Nordiska Nämnden för tidegård	81
<i>Schmidt, W. A.</i> : Tidegården och Finlands kyrka	77
— » — Se Wsi Testamenti	105
<i>Segelberg, Eric</i> : Flectamus genua	87

<i>Stenberg, Ragnar</i> : Kyrklig skrud och prydnad	28
<i>Strömberg, Bengt</i> : Invigning av Lunds domkyrka	115
— » — Ett intressant svar av Ritkongregationen	116
<i>Weman, Henry</i> : Svensk koralsång 1947	25
<i>Viderø, Finn</i> : Hugo Distler	7
<i>Wiking, Bo-Sture</i> : Ett nytt standardverk om Runeberg	16
<i>Aberg, Jan-Håkan</i> : Tobias Norlind och hans musikhistoria ...	1

S V E N S K T G U D S T J Ä N S T L I V

UNDER MEDVERKAN AV
 INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, OCH
 KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM
 SAMT SOM REPRESENTANT FÖR SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER:
 KOMMINISTER RAGNAR STENBERG, LIDINGÖ.

UTGIVEN AV
 KYRKOHERDEN ARTHUR ADELL, SÖDERKÖPING.

Tidskriften utkommer med 32-sidiga nummer 4 gånger om året, nämligen
 i mars, maj, september och december.

Red. adr.: Söderköping. Rt 59. Exp. adr.: C. W. K. Gleerups förlag, Lund. Rt 144 00. Postgiro 30843.

Prenumerationspris: i bokhandeln eller direkt från förlaget: kr 4: 50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm enkel spalt.

Rabatt vid större annons och vid upprepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Kyrkoherde A. Adell, Söderköping: Svenskt Antifonale. — Sogneprest Helger C. Dahl, Svendstrup: Kyrkosyn och andaktsliv. — Professor W. A. Schmidt, Åbo: Se Wsi Testamenti. — Lektor Lechard Johannesson, Skövde: Biskopsvigningspraxis i Sverige under 1700-talet. — Intendent B. Cnattingius, Linköping: Dansk kyrklig målar Konst. — Docent B. Strömberg, Lund: Invigning av Lunds domkyrka 1145, och Ett intressant svar från Rikskongregationen. — Litteratur. — Meddelanden. — Anmälan.

Bo Wedrups Orgelbyggeri

FIRMA ORGELTJÄNST

U p p s a l a

Kungsgatan 30 B - Tel. 363 57
 41295

Melodihänvisningarna

till varje psalm

gör den

Gleerupska Psalmboken

värdefullare

C. W. K. GLEERUP, Lund

H. LINDEGREN

Medlem av SVENSKA ORGELBYGGARES FÖRENING.

Tillverkar piporglar,
 som utmärka sig för största hållbarhet
 samt god »orgelmässig» ton.
 Mångdragig erfarenhet.

ORGELBYGGARE GÖTEBORG

Postadress:

KOMMENDÖRSGATAN 12

Telefoner:

B O S T A D E N 14 26 38

F A B R I K E N 14 93 38

Goda idéer

TECKNING RETUSCH
 KLICHEER SKYLTA

KÖHLERS KLICHÉ

Tel. 16734. 10842

Malmö ANSTALT
 ST. NYGATAN 54

Svenskt Antifonale.

När tidegården i Sverige på nytt begynte återbördas till det svenska gudstjänst- och andaktslivet, sprang arbetet med densamma fram som en följd av och ett led i den allmänna kyrkomusikaliska renässansen, som i dessa dagar flerstädes i vårt land högtidlighåller minnet av sin tjugufemåriga tillvaro såsom organiserad rörelse. Tidegårdens första framträdande i sin förnyade gestalt inför en större allmänhet skedde, symptomatiskt nog, i samband med den första allmänna svenska rikskyrkosångshög-tiden i Linköping år 1927. Det kyrkomusikaliska intresset stimulerade till de första trevande försöken att på den gamla klassiska grunden och efter svenska förebilder från reformationstiden sammanställa tideböner för gemensam andakt och att införliva dem i det församlingsmässiga gudstjänstlivet.

Detta var en fullt naturlig parallell till den återgång till klassiska perioder, som samtidigt skedde såväl inom orgelkonsten, som i fråga om den uppblomstrande flerstämmiga körsången. Körsångarna leddes tillbaka till de perioder i kyrkosångens historia, som för alltid stå som toppunkterna: Palestrina, Schütz och Bach. I stort följde man därvid de riktlinjer, som utstakades framför allt av John Morén i Hymnarium I och II. Denna återgång till de stora klassiska epokerna har i hög grad varit befruktande för höjandet och odlandet av den konstnärliga smaken i fråga om kyrkosången.

Den gudstjänstliga sången i mera inskränkt bemärkelse, d. v. s. den sång som är direkt förknippad med den agendariskt fastställda gudstjänstordningen sökte sig samtidigt tillbaka till sin egen klassiska epok, till de gregorianska källorna. Det stegrade intresset för själva liturgien har med nödvändighet medfört ökat intresse också för liturgiens speciella sångart.

Tydligast framträder detta i högmässan, där de senaste handboksreformerna medfört återupptagande av sedan länge i vår kyrka bortlagda liturgiska moment såsom Introitus, som varit försvunnet sedan mera än trehundra år, och Laudamus i dess ursprungliga gestalt, nedlagt sedan mer än hundra år, och slutligen restaureringen av komplexet prefation — Sanctus, med närmare anslutning till förreformatorisk sedvänja.

Samtidigt med dessa starkt konservativa tendenser i utvecklingen inom liturgien, följde med till synes obönhörlig konsekvens

den musikaliska restaurationen av dessa moment. Liksom eljest inom kyrkosången, har man här tvungits tillbaka till förebilderna och källorna från den liturgiska sångens klassiska period. I fråga om Laudamus har anknytningen helt och uteslutande skett till den förreformatiska sången. Prefationen har alternativt utgestaltats både efter klassiskt mönster och med nyare omgestaltningar därav. I fråga om introitusserien, som väckt den största uppmärksamheten och vållat diskussion för att icke säga irritation, har Mässbok I som bekant meddelat två alternativt sida vid sida, den ena hämtad ur de gregorianska källorna och den andra nyskapad över koralmelodier. Tendenserna inom de senare reformerna i fråga om mässoniken är tydlig: en hel eller delvis återgång till den klassiska gregorianiken, en tydlig parallell till utvecklingen inom kyrkomusiken i övrigt.

Utvecklingslinjen med avseende på tidegården löper ävenleds på liknande sätt. I Moréns Vesperale 1914 upptas, om än på ett sparsamt och trevande sätt och med en ganska ovarsam bearbetning de klassiska psaltonerna. Rikhaltigare blir urvalet i Vesperalet år 1925 med dess bihang: Psalteriet. Medan i Moréns Vesperale det gregorianska blandas med material från andra tider och epoker är Vesperale 1925 renodlat gregorianskt. Det samma gäller även Mässbok II, som i enlighet med kyrkomötets direktiv, upptar musik till handbokens ordningar för morgon- och aftonbön, vilka formulär delvis anknyta till laudes och vesper. Här är musiken helt hämtad ur de gregorianska källorna. På grund av bundenheten vid handbokens föreskrifter har Mässbok II dock icke kunnat upptaga samtliga den gregorianska sångens olika former: sålunda saknas hymnerna, av vilka dock några förkomma i koralboken, vidare Venite och sponsorer. Tendensen är dock tydlig: återgång till den klassiska traditionella kyrkosången.

Den svenska tidegården har från begynnelsen anknutit till den gregorianska sången. Men liksom melodierna till högmässans introitus synbarligen behöver åtskillig tid innan densamma kan bli mera allmän egendom, så har, den gregorianska sången som av ovan påpekade orsaker från början nära förbands med tidegården, så nära att den understundom identifierades med densamma, kommit att göra denna böneform främmande för en tid, som vuxit upp under den romantiska musikens inflytande.

Detta betydde emellertid icke tidegårdens förtidiga död. Den svenska tidebönens utveckling och historia tecknas av en egen-

domligt intressant kurva. Den sjungna tidegården sköts åt sidan av den lästa. Det blev icke den kyrkomusikaliska renässansrörelsen, som kom att bära ut tideböerna i församlingens och den enskildes andaktsliv, utan de samtidigt framväxande riktningar inom kyrka, vilka satte bönelivets och församlingslivets förnyelse på sitt program. Tidegårdens fortsatta utbyggnad, dokumenterad av de utvidgade upplagorna, avsåg i första hand den i församlingslivet flitigt brukade lästa tidebönen. Denna succesiva utbyggnad får för närvarande anses avslutad för de närmaste årtiondena.

Samtidigt härmed har emellertid arbetet med tidegårdens underläggande under den gregorianska musiken fortgått. Före det sista stora kriget kunde musik utges till söndagens gudstjänster och dess helgsmål samt till veckans completorier, till kyrkmässan och till vissa delar av kyrkoårets tideböner. För den enskilde tidebönsläsaren, som med sitt behov av ett fast ordnat böneliv, förenar ett musikaliskt intresse har detta urval efter några års förtrogenhet tätt sig mycket torftligt. I synnerhet har detta känts intensivt vid de kyrkomusikaliska kurser, som ordnats exempelvis av Laurentius Petri Sällskapet, och som samlat deltagare på en gång skolade i tidebönens anda och musikaliskt övade. Än starkare har denna torftlighet i fråga om urvalet av gregoriansk musik till tidebönen, erfarits av den som på ett eller annat sätt blivit förtrogen med den gregorianska sångens skönaste och konstfullaste skapelser, exempelvis responsorierna, och det har ofta känts som ett trängande behov att kunna förmedla bekantskapen med dessa till en vidare krets av musikaliskt intresserade.

Utbyggandet av tidebönens textliga del har hela tiden skett under samtidigt hänsynstagande till ett framtida antifonale. Ingen antifontext har tryckts innan dess musik förelegat färdig. Utan ett sådant hänsynstagande från textens sida till musiken kan överhuvud taget ett gott antifonale aldrig framställas. Fastläses texten först, kommer otvivelaktigt många fall att uppstå, då våld begås emot den gregorianska musiken. De svenska liturgiska reformerna ge många belägg härpå.

Under de gångna årtiondenas praktiska användande av tidebönen ha också åtskilliga erfarenheter vunnits om det lämpligaste sättet att underlägga svensk text under den gregorianska melodien. Åtskilliga jämkningar och ändringar ha därvid visat sig nödvändiga. Ej minst gäller detta i fråga om psalmodieringen. Man måste här eftersträva å ena sidan intensivt hänsynstagande till

det svenska språkets lagar och å andra sidan nödvändigheten av att psalmodieringen kan ske efter så enkla regler att den småningom, skall kunna utföras direkt ur den tryckta psaltaren, utan hänvisningar för var mediatio och finalis infalla.

Det är för de båda utgivarna av den svenska tidegården en stor tillfredsställelse att möjlighet nu yppat sig att påbörja utgivandet av antifonalet. Den första delen, som nu förbereds omfattar fullständig musik till veckans tideböner och skall efterföljas av två delar innehållande kyrkoårets och helgonårets tidegård.

Det nya antifonalet kommer att upptaga tidegårdens fullständiga text och behöver sålunda icke, såsom hittills, kompletteras med textboken. Antifonalet får en ny uppställning, som gör det möjligt att övergiva det otympliga tvårformatet, som hittills brukats. Detta har betingats av uppställningen av psaltarpsalmerna under psalmtönen, varvid texten inpassats i psalmens samtliga verser under mediatio- och finalisfigurerna. I den nya upplagan underlägges texten till första versen under psalmtönen medan de övriga verserna tryckas i spalter under antifonen och med anvisningar, som markera var accentton resp. förberedelseton inträder. De svårare benedictus- och magnificat-melodierna har däremot utskrivits fullständigt.

Denna första del av Antifonalet beräknas komma att omfatta c:a 180 sidor.

Abonnemang å den under tryckning varande delen av antifonalet kan göras genom insändande av anmälan till Laurentius Petri Sällskapet Box 98, Lund till ett pris ej överstigande 12:— kr. Av det välvilliga intresse, som denna första del kommer att röna beror huru snart de senare delarna skola kunna utgivas. En särskild anbefallning av detta företag riktas därför till alla tidebönens vänner men i synnerhet till dem som önska ge sitt andaktsliv en rikare musikalisk utgestaltning än hittills och att få en vidare inblick i det gregorianska materialet och dess olika former också de rikare.

Arthur Adell.

Kyrkosyn och andaktsliv.

Foredrag ved Laurentius-Petri-Sällskapetets nordiske aarsmøde
i Halmstad. August 1948.

Hver den, der vil arbejde med liturgiske problemer, maa gøre sig klart, at hvis dette arbejde skal udføres saaledes, at det bliver, hvad det bør være: en hjælp for mennesker til at leve med kirken og med Kristus, saa maa man bestandig under dette arbejde konfrontere hele dette arbejde med biblens kirketanke, saaledes at vore egne tanker og vore egne forsøg stilles overfor biblens egen tale, saa vidt vi nu forstaar den, for at alt vort eget kan blive maalt og vurderet ud fra biblen og ikke ud fra vort eget. Ved saaledes at forsøge at konfrontere biblens syn og vore forsøg vinder vi ikke klarhed over de mange formelle problemer — som valg af salmer, versiklers plads og meget andet — men vi kan og bør vinde klarhed over noget andet: om den vej, den andagtsform, vi arbejder for, vil lede os frem ad, fører os nærmere Kristus i troskab mod biblens kirkesyn, eller om den leder os bort derfra. Og liturgisk arbejde kan ikke gøres forsvarligt, medmindre denne stadige konfrontation mellem kirkesyn og andagtsliv finder sted.

Tidligere tiders liturgiske forsøg har ogsaa overbevist os om nødvendigheden af denne konfrontation; naar saa megen stræben efter liturgisk fornyelse endte med at blive oprør for oprørets egen skyld eller æstetik eller føleri, saa skyldtes det ikke, at de mænd, der arbejdede med liturgiske spørgsmaal, manglede liturgisk viden eller god vilje, for de havde begge dele og endte dog ofte i det meningsløse og ukristelige, fordi den bibelske konfrontation blev undladt. Vi kan nævne en mand, som Rudolph Otto, der mente, at vi i gudstjenesten havde glemte en meget vigtig ting: tavsheden. Han udarbejdede derfor et gudstjenesteforslag, saa der ved siden af ordets del blev en del, der indeholdt »den hellige tavshed», hvor den enkelte kunde blive stillet overfor GUD. Og vel var der i det en sandhed, som en snakkesalig kirke trænger til at høre, men naar Otto kalder denne stilhed for kommunion, et nyt sakramente, saa viser han, at han er afsporet. Han skriver selv om denne stilhed: »Im Stillesein war das Ewige dar, war gegenwärtig, und seine Gegenwart war fühlbar ohne äusseres Wort. Die schweigende Feier ward zum Sakrament». Denne stilhedens del af gudstjenesten udformede ham med en ekteni og epiklese (ægte nadverbønner!)

som forberedelse, og som afslutning en bøn, som han selv kaldte postcommunio. Istedetfor at man i urkirken gav Jesu Kristi legeme og blod i brød og vin, vilde Otto give: tavshed; istedetfor udde-
lingsordenes forkyndelse: tavshed— og en tavshed, som urkirken ikke kendte og heller ikke vilde kalde et sakramente. Og denne tavshed medførte, at menigheden i tavshedens øjeblik blev slaaet ihjel, ophævet som menighed; tavsheden opløste den i en række enere, som hver for sig gjorde sig sine tanker, saa gudstjenestens fællesskab blev sprængt. Og endda var R. Otto en af de maadeholdne liturgiske reformatorer; der var nogle, som udformede gudstjenesten som recitation af Goethes Faust eller Schillers »Die Glocke« afbrudt af passende salmevers; der var atter andre, der mente, at enhver stræben efter at finde en form for gudstjeneste og andagtsliv udsprang af vandrebevægelsen og den nye kropsfølelse, som trivedes der, saaledes at man i ramme alvor sagde: »Wo dieses Gefühl nicht vorhanden ist, da ist im Grunde von einer neuen zwingende Stellung des Kultusproblems nicht die Rede«. Og vi behøver endda ikke at holde os til tiden umiddelbart før vore egne forsøg, for at finde en grundig afsporing; det var ikke den nyere tid alene, der brugte uvedkommende grunde for at bevare eller forny en bestemt liturgisk form; allerede ortodoxien begyndte derpaa, naar den (efter intentioner hos Luther) bibeholdt tidebønnerne, for at latinskoleeleverne ved at synge dem kunde øves i latin — Luther selv talte om, at det var ønskeligt med tidebøn eller gudstjeneste paa græsk eller hebraisk for øvelsens skyld!

Den eneste legale begrundelse for det liturgiske arbejde maa være begrundet i theologien, kristendomssynet — man maa kun arbejde paa liturgiske reformer, naar man ved disse vil søge at hjælpe mennesker til at blive kirke og menighed og leve som saadan og derved komme Kristus nær; og enhver liturgisk forms indhold maa konfronteres med biblens egen forkyndelse af, hvad kirke og kristendom er — det er et grundlæggende arbejde, som aldrig kan tages alvorligt nok, og som aldrig faar ende.

I det følgende skal jeg — bevidst ensidigt — forsøge at fremdrage to grundtanker i biblens kirkesyn.

Den første grundtanke er denne, at den nye menighed er det sande Israel, arving til alle forjættelser og løfter.

Da GUD i sin tid udvalgte sig det første Israel, skyldtes denne udvælgelse ikke folkets fortjenester, men kun GUDs barmhjertighed; GUD vilde have et sted, hvor han kunde vise sig selv

som den naadige GUD for hele verden, og ved at udvælge sig et synligt folk vilde GUD naa den verden, som han engang vil føre til sig i Kristus. Naar dette udkaarne folk traadte frem til gudstjeneste, blev det ved sin eksistens et synligt bevis for hele verdén om GUDs eksistens — et gudsbevis! Og hver gudstjeneste folket samlede til var faktisk en aabenbaring af GUD, en afsløring af den plan med hele verden, som han havde. Forbandelsen for et menneske var at staa udenfor dette folk; den, der stod udenfor, kunde ikke takke og love GUD ret eller bede ret til ham, det var kun muligt der, hvor fællesskabet bar en. Ja, udenfor dette folk havde man intet gudsforhold, for gudsforholdet var et fællesskabsforhold, og gudstjeneste var at være sammen med andre i bøn og lovsang og derved forkynde GUD som herre for al verden. Og der var ogsaa gudstjenestens egentlige formaal: ikke at den enkelte »skulde have noget med hjem», men at man skulde fremstille sig for GUD og af ham bekræftes som hørende med til det udvalgte folk, hans menighed. Gudstjenestens — liturgiens — ord er denne udvalgte menigheds svar paa GUDs spørgen efter den verden og den menighed, han kan udøse sin naade over. Og netop ved i liturgiens ord at svare et »Her» paa GUDs raab, bliver forsamlingen til GUDsfolket, som modtager velgerningar — og denne menighed hører fra GUD ordene: Du er min søn, jeg har født dig i dag. For medlemmerne af Israels folk blev gudstjenesten en bekræftelse for den enkelte paa, at netop fordi han var med i gudstjenesten, stod han der, hvor GUDs naadegave hver dag var ny.

Jesus Kristus vidste fra sin himmelske fader, at han var den, der skulde føre dette Israel videre og fuldkomme det; den menighed, han samlede om sig, skulde være det nye, sande Israel, arving til alle forjættelser. Og han viste ogsaa i sine gerninger, at han var baaret af den bevidsthed; han optraadte i bjærgprædiken og ved bespisningsunderne som den ny Moses, han udvælger tolv apostle til at være ny »tolvstammehøvdinge», han rensede templet for kræmmerboder for at der skal være plads til det nye folk i gudshuset — det er templets virkelige herre, der ved denne handling forkynder, at en ny menighed skal fylde helligdommen. Denne Jesu bevidsthed om sin egen gerning som den, der skal føre det ny Israel videre og fuldkomme det, giver han videre til sin menighed, saa den i troen vidste, at den var det sande Israel, og at kun den, der gjorde fælles sag med dette Israel, havde del i det evige liv. Den kristne menighed vidste, at den for verden var et synligt ud-

tryk for GUDs barmhjertighed, en aabenbaring af GUD — og at hver den, der stod med i denne menighed ogsaa af GUDs egen mund skulde høre ordene: Du er min søn, i hvem jeg har velbehag. Derfor ved den kristne kirke, at den er arving til forjættelserne og til forjættelsernes bog: det gamle testamente. Ti alene den kristne kirke, det sande Israel, forstaar det gamle testamente ret; kun den, der ved, at alle GUDs forjættelser er blevet opfyldt i Kristus, kan forstaa disse forjættelsers indhold; den der læser det gamle testamente udenom den tolkning, som Gud selv har givet i Kristus, forstaar ikke, hvad den bog egentlig indeholder. Derfor skal det gamle testamente bruges i kirken; den er kirkens bog og ikke synagogens, og forjættelserne i den er skrevet til Kristus og hans menighed. Derfor skal det gamle testamente ogsaa bedes af os; Davids salmebog, som var Israels og Jesu Kristi salmebog, hvoraf han øste trøst, er og bør ogsaa være vor rette salmebog; den nød, som disse salmer udsiger, er menneskets evige nød: at GUD synes fjern, men dog er nær, at det at være udvalgt af GUDs naade kan synes en byrde, men at velsignelsen ligger i byrden og findes, naar man bærer den, at mennesket har fjender og derfor maa bede GUD om udfrielse og retfærdighed — saaledes staar mennesket altid overfor GUD; vi har intet andet at gøre end at bede og raabe til ham, fordi baade den ydre verden og vor egen indre verden er fuld af GUDs fjender, som vi maa bede ham fri os fra, fordi vi ved, at først den dag, da disse fjender — synd, død og djævel — er knust mod klippen, først den dag, kan jorden blive det, den engang skal vorde: GUDs rige. Først naar vi prøver at bede Davids salmer og høre dem saa at sige af Kristi egen mund, først da aabner de deres rigdom for os — og saaledes vil tidebønnen hjælpe os til at bede dem. Og fordi vi som GUDs sande Israel ved om hans velgerninger mod verden før og mod os nu, derfor bliver bønnen ogsaa til en jublende lovsang af skaberen og opholderen, alle tings herre.

I andagtslivet, tidebønnen, samles vi som GUDs folk, det sande Israel; vi er ikke udkaaret efter fortjeneste, men fordi vi af GUD i daaben er udvalgt til at høre hans Israel til; i tidebønnen træder vi frem som fællesskab, som hans folk, idet vi ved, at kun naar vi træder frem i fællesskab med andre, kun da er vi virkelig levende med i hans folk og hører hans menighed til — da bekræftes vi i at høre ham til, og da faar vi at vide, at vi er arvinger til forjættelserne, og at vi i Jesus Kristus kan forstaa dem ret. Derfor læses og bedes gamle testamente i tidebønnen, ja tidebønnens ord er ofte

ord fra den gamle pagts bog; naar vi bruger dem, gør vi det i troen paa, at GUDs fortidige, nærværende og fremtidige velgerninger er over os, og at denne uanseelige menighed nu som før er et uundværligt led i vidnesbyrdet om, at GUD er den herre, der vil sammenfatte sig den hele jord i Jesus Kristus, for at lovsangen fra alle jordens grænser kan lyde til ham i al evighed.

Den anden grundtanke i biblens kirksyn, som jeg vil drage frem, er udtrykket om kirken som Kristi krop. Vi finder det i Efeserbrevet, men der er flere steder i ny testamente som med andre ord giver udtryk for samme realitet: at der mellem Kristus og hans kirke bestaar en uløselig eenhed, saa den, der siger Kristus, ogsaa maa sige kirke, og den, der siger kirke, ogsaa maa sige Kristus, for de to er eet.

Denne krop — denne synlige kirke — har her paa jorden en ganske speciel funktion at øve: som Kristus aabenbarede sig i et kødeligt legeme her paa jord og kun var at finde for sin tids mennesker der, hvor dette synlige legeme var, saaledes er kirken idag Jesu legeme, hvorigennem GUD lader det kende for den hele jord, at han er den naadige GUD og fader. I Jesu levetid var frelsen kun at finde i den incarnerede selv, og saaledes er frelsen idag kun at finde der, hvor Kristus fremdeles incarnerer sig i en jordisk menneskelig kirke med ydre tegn. *Extra ecclesiam nulla salus* — udenfor kirken ingen frelse; ti i kirken er Kristus og hele guddommens fylde at finde, og hvis ikke Kristus fortsat var legemligt tilstede iblandt os i sin kirke, saa havde vi kødelige mennesker ingen mulighed for at finde frelse; vi er bundet til en legemlig verden og maa møde GUD i denne legemlige verden, om vi nogen sinde skal møde ham til frelse.

Den, der er sat ind i denne kirke, er indlemmet i en ny verden — i den ny, kommende verden — der er friet ud af mørkets magt og forligt med GUD ved Kristus. Hver gang vi samles som kirke — som hans synlige legeme her paa jord — da faar vi i det øjeblik denne ny verdens gaver: livet, naaden, helligheden, retfærdigheden, og da er hver den, som samles som kirke — enten det sker i den offentlige gudstjeneste eller i kirkens bøn i lønkammeret — lem paa hans legeme, dvs død fra synden og fra den gamle verden og delagtig i den ny verden, forsoningens rige, som i kamp mod al ondskab — ogsaa i vore egne hjerter — bryder sig vej til sejren. Som lemmer paa hans legeme er vi fælles med ham om alle ting; ogsaa (for her at berøre en sag, som vort ny testamente taler om,

og som vi derfor trods al fare ogsaa maa tale om) fælles om den offergerning, som han øver for GUD, ti han frembærer stadigvæk ofre for GUD, dvs han bærer noget jordisk frem for GUD, som tager det, giver dette jordiske part i sin hellighed og derved fylder det med sin velsignelse. Saaledes ofrede Kristus sit legeme for GUD — og kirken gør det paany i nadveren, idet kirken der frembærer sig selv, menighedens medlemmer fremstiller sig selv som et levende offer for GUD, for at han kan fylde os med sin velsignelse — og det er gudstjenestens højhed, at den er fællesskab med Kristus om at frembære forbøn og lovsang for GUDs trone, og at vi i gudstjenesten ogsaa begærer paa ret maade at være lydige mod befalingen: Fremstil jeres lemmer som et levende, heligt, gudvelbehageligt offer.

Hvis vi saa vil spørge: hvornaar er jeg, den enkelte, lem af Kristi legeme? saa maa vi svare: naar vi holder gudstjeneste i hans navn, da søger vi at fremstille os som et offer for ham; da dræber han den gamle Adam i os og retfærdiggør os ved troen, da fremtræder vi som Kristi legeme og er med i Kristi evige offer-tjeneste. Da bliver Kristus synlig paa jorden i sit legeme, da manifesterer han sig for verden som frelser, da bliver kirken og dens gudstjeneste en aabenbaring for verden af Kristus som den, der ene giver retfærdiggørelse og evigt liv. Og kun der existerer vi som Kristi legeme og lemmer — der er vi retfærdiggjorte og har del i Kristi liv til frelse.

Denne overbevisning skal ogsaa præge vor bøn. Vi ved, at vi ikke træder frem for GUD som ønere, men som lemmer paa Kristi legeme, og at den enkelte maa underordne sig hovedet, bøje sig under hans vilje og ord. Saaledes maa vi, naar vi beder, bede fællesskabets bøn, saa vi giver afkald paa vore egne ønsker, holder op med at være et jeg og istedet bliver et vi. Vi kan maaske ogsaa sige det saaledes: at vort jeg underkaster sig Kristi legeme og bliver eet dermed i bøn. Saa maa vi bede saaledes, at Kristus kan bære vor bøn frem for sin himmelske fader — ja, det er det eneste haab, der er for vor bøn: at Kristus tager den paa sine læber, beder den for GUD for os, kun paa den maade bliver vor bøn velsignet. Og naar vi da ved, at vi ogsaa i bønnen skal være med i fællesskabet med Kristus og hans legeme paa jord, saa ved vi ogsaa, at naar bønnen for Kristus selv var en kamp mod mørkets rige, og at Kristi forbøn var et udtryk for denne kamp (ti hele hans liv var forbøn i ord og handling, forbøn i ord og strid for at udfri en trælbundet

menneskeslægt fra forkrænkelighedens trældom til frihed og fuldkommenhed), da skal ogsaa hans kirkes bøn idag paa jord være forbøn, kamp mod det onde om og i os. Men fordi vi i Kristus har set, hvad GUD har gjort og gør for at udfri menneskeslægten, derfor bliver bønne ogsaa til lovsang og taksigelse til ham, der lader sit rige være paa vej til os med fred og glæde.

Men det er ikke blot bøn og lovsang, der faar sin mening og sit indhold fra den kendsgerning, at menigheden er Kristi legeme her paa jord; ogsaa skriftlæsning og skrifttolkningen faar indhold fra denne troskendsgerning. Naar skriften læses og udlægges, da skal det være den opstandne selv, der lader sin sandhed lyse ind over os, forklarer sin egen virkelighed saadan, at den ikke blot bliver noget historisk forbigangent, men noget nærværende. Det gælder baade det gamle testamente og det nye: kirkens forkyndelse af forsoningen er ret beset Kristi egen tale derom, hans eget vidnesbyrd derom, hvorved han selv kommer tilstede og stiller den, der hører dette vidnesbyrd, ind i den virkelighed, som der tales om.

Hvorledes vil da vort andagtsliv blive, dersom vi prøver paa at lade det udspringe af det kirkesyn, som vi i det foregaaende har søgt at give udtryk for? Det første, der skal siges er, at andagtslivet maa blive et fællesskabsliv, hvor vi ikke optræder som enere, der er løsrevet fra alle andre, men hvor vi samles i det fællesskab, vi fødes ind i ved daaben, og hvor de ord, vi bruger i bøn og lovsang ikke er enerens selvopfundne ord, der kun dækker hans egen egoistiske virkelighed, men fællesskabets. I tidebønnen, hvor det fællesskab, der taler, er GUDs israhel, der lægger os ordene i munden — de ord, som kirken har overgivet til os — mener vi bedst at finde den bøn, der er egnet til at være fællesskabets bøn.

Vi skal gaa med i dette fællesskabs andagtsliv i tidebønnen for derved at stille os ind i gudsfolket, i Kristi legeme, for at være med til at gøre dette synligt paa jorden, men ogsaa fordi dær er »locus justificationis«, det sted, hvor retfærdiggørelsen af tro skænkes; hver gang vi samles i hans navn, da tages vi ud af vor sammenhæng med synd og død og retfærdiggøres af GUD for Jesu Kristi skyld. Dær drukner GUD paany den gamle Adam — som han gjorde det første gang i vor daab — saa mennesket kan fremtræde for GUD som den søn, GUD har født idag, ikklædt Kristi hellighed og retfærdighed. Og naar dette sker, da staa vi for GUD og Kristus saaledes, som vi haaber at skulle staa for ham i evig-

heden; da bliver vor gudstjeneste nu, hvor hele vort legeme og sjæl er samlet om bøn og lovsang, hvor vore ører hører GUDs ord, vore læber priser ham, og vore hænder foldes til hans pris, vore knæ bøjes for ham og vort hjerte er stille for ham, da bliver gudstjenestens nu evighedens salighed tilstede paa jorden — da smager vi i øjeblikket den tjeneste, som giver evigheden sit umaalelige indhold og os den evige glæde.

Naar vi da ydmygt følger os ind i gudsfolket, i Kristi legeme, da udfries vi fra vor »jagiskhet», vor egoisme, og føjes sammen med Kristus, saa han kan vinde magt i og over os, saa han kan bede i os, f. ex. — ti det er vort livs daglige ulykke, at vi af os selv ikke ret ved, hvad vi skal bede om, og hvorledes vi skal bede ret, men bestandig med discipline maa sige: Herre, lær os at bede. I den ulykke kan kun det hjælpe os, at vi føjes ind i helheden med Kristus, saa det bliver Kristus, der beder i os, ham, der lægger os de rette ord i munden, saa han kan bede ret i os.

Saa lærer vi at bede ret — og det vil ogsaa sige at bede om det, som vi skal bede om, for vi kan kun bede ret om det, vi igennem GUDs ord har faaet at vide, at GUD vil give os; den rette bøn er bundet til aabenbaringen, netop derfor er kirkens bøn — tidebønnen, der selv er GUDs ord, som vi finder det i skriften — den rette bøn for os, fordi den som ingen anden bøn er bundet til GUDs ord. Det er bibelens bønner der lærer os, hvad GUD vil lade os bede om og give os ved Kristus; derfor søger tidebønnen netop til bibelens bønner for derved at prøve paa at lære at bede ret og bede med ham, der ogsaa selv bad disse bønner: Jesus Kristus.

Saa bliver kirkens fællesskab i denne fællesbøn en synlig realitet for verden, hvorved ikke blot kirken bliver synlig, men ogsaa Kristus vinder derved en synlig skikkelse til vidnesbyrd om frelsen. En synlig skikkelse, der ganske vist omdiskuteres og er et modsigelsens tegn, men som dog i al sin elendighed og nedværdigelse er mere, end den ser ud til at være — er det, som Kristus gør den til: hans fortsatte incarnation, hans legeme, der har til opgave at føre mennesker til ham, saa alle kan bøje knæ for ham.

Saa er ogsaa denne gudstjenestelige gerning en næstekærlighedens tjeneste, ti det er kærlighed overfor min næste i denne verden, at der er en synlig aabenbaring af Kristus for mennesker, en synlig manifestation af Kristus, som han i forbøn strider for at udfri fra verden. Og vi skal staa med i denne strid — ogsaa for dem, der ikke selv beder eller kan bede, saa det kan lyde (enten det er i en kirke

nogle faa staar, eller i et lønkammer den enkelte staar og beder), ja lyde ogsaa for dem, der ikke selv beder, i deres sted, til velsig-nelse ogsaa for dem: Lad os alle bede.

Derfor skal vi føje os ind i dette gudstjenestelige fællesskab, for at der bestandig i denne verden kan være nogle, der beder for verden og sig selv: Herre forbarm dig over os — og for at der uophørligt som svar derpaa, fordi GUD i Kristus har forkyndt os sin barmhjertighed og aabenbarer den for troen, hver gang vi samles i hans navn og derved tages ud af synden og sættes ind i retfærdigheden, som svar paa dette: Herre, forbarm dig over os, kan lyde det, som GUDs evige rige skal genlyde af til evig tid:
Gud ske tak og lov.

Holger C. Dahl.

Se Wsi Testamenti

Till 400-årsminnet av den första översättningen av
Nya Testamentet till finska.

Agricolas dyrbaraste gåva till Finlands folk blev hans översätt-ning av Nya testamentet. Den påbörjades redan under studieåren i Wittenberg och torde ha förelegat färdig i manuskript år 1543. I främsta rummet bristen på nödvändiga medel gjorde dock att den först år 1548 utkom i trycket. »*Se Wsi Testamenti*» var en kvart volym på 361 blad med 83 träsnitt, däribland kopior efter *Lucas Cranach* och *Georg Lemberger*. Boken trycktes hos *Amund Laurentsson* i Stockholm, vilken Agricola betraktade såsom en personlig vän. Såsom Agricola själv uppger, hade han översatt Nya testamentet »dels enligt grekiska, dels enligt latinska, tyska och svenska böcker». Man har kunnat påvisa, att han i främsta rummet begagnat den grekiska urtexten, såsom denna förelåg i den av den store humanisten *Erasmus* år 1535 utgivna upplagan. Av översättningarna har han närmast följt *Luther* och han synes ha känt till dennes bibelupplaga av år 1544. Förutom *Luther* har han begagnat *Erasmus'* latinska översättning ävensom i viss mån kyrkans vedertagna *Vulgata*-översättning samt svenska Nya testa-mentet av år 1526. Sina förebilder har han likväl icke följt sla-

viskt, ibland går han helt egna vägar. Liksom Luther har Agricola i sin översättning eftersträvat ett fullödigt och samtidigt lättbegripligt språk. I språkligt hänseende förtjänar hans arbete beröm, och det har i hög grad blivit bestämmande även för senare finska bibelöversättningar. Såsom han själv uppgivit, ligger den sydvästfinska dialekten till grund för hans finska, d. v. s. det språk, som talades i Egentliga Finland. Men därjämte förekomma ord och uttryck även ur andra dialekter. Här och där framträder ett inflytande från svenskan.

I Agricolas översättning har texten återgivits utan versindelning, varigenom sammanhanget tydligare framträder än i moderna bibelupplagor. Men även i ett annat hänseende skiljer sig Agricolas översättning av Nya testamentet från moderna bibeleditioner. Såsom Luther har även han bifogat sitt arbete ett inledande avsnitt och dessutom försett de olika böckerna med en inledning. Ytterligare ha även till enskilda meningar fogats små tillägg, i vilka bl. a. centrala religiösa tankar understrykas och utläggas. Genom dessa tillägg erhåller Nya testamentet i hög grad prägel av ett levande budskap, som äger ett särskilt ärende till den innevarande tiden och dess frågeställningar. I inledningarna och de förklarande noterna följer Agricola i allmänhet Luther, bl. a. återger han helt dennes oförlikneliga inledning till Romarbrevet. Men han kan även gå egna vägar. Sålunda har han utelämnat en del av Luthers kritiska omdömen om Jakobs brev samt om Uppenbarelseboken, och evangelierna föregås av inledningar tagna ur en bok av *Hieronymus*. Liksom Luther har Agricola genomfört en gradskillnad mellan Nya testamentets olika böcker. Sålunda ställer han Johannes evangelium framom de övriga evangelierna och finner det vara »mycket ädlare än de tre andra», då det icke talar så mycket om Jesu gärningar utan om hans lära, huru tron på Kristus övervinner döden, djävulen och helvetet och skänker livet, rättfärdigheten och saligheten. Ett stort värde tillerkänner Agricola Pauli brev och Petri brev. Däremot tillskriver han liksom Luther Hebreerbrevet, Jakobs brev, Judas brev och Johannes uppenbarelse en mindre betydelse än övriga nytestamentliga skrifter. De sistnämnda ha placerats i slutet av Nya testamentet efter de övriga.

Agricolas översättning av Nya testamentet föregås dessutom av tvenne längre förord, varav det första nära ansluter sig till Luthers motsvarande förord. Men i detsamma framträda även för Agricolas åskådning egenartade tankar. Såsom helhet betraktat

utgör det en kort sammanfattning av hans religiösa ståndpunkt och det präglas av en djup innerlighet och lugn måttfullhet. Iögonenfallande är hans djupa förståelse för det centrala i reformationens uppfattning av Kristi frälsningsgärning. När han där talar om segern över djävulen och dennes överlistande genom Kristi korsdöd, möta vi här tankar, som stå i samband med den klassiska försoningssynen under gamla kyrkans tid och vilka även betytt mycket för Luther. Det andra förordet till Nya testamentet är helt Agricolas eget verk och i detsamma tar han sikte på sin kyrkas särskilda behov. I detsamma ingår även en kort framställning av den traditionella uppfattningen om kristendomens införande i Finland. Dessutom omnämner han bl. a. Finlands svenska kustbefolkning, som redan före de tre korstågen antagit den kristna tron.

»Se Wsi Testamenti» 1548 är en av de verkligt stora händelserna i Finlands bildnings- och kyrkohistoria. Och dock bemöttes Agricolas verk i början med oförståelse och kyla. Det »nöttes» sannerligen icke »av alla finnars händer», och allmänheten visade överhuvudtaget hans skrifter blott ringa intresse. Först en senare tid har tillfullo uppskattat detta verks både kulturella och religiösa värde. Att detta icke skedde under 1500-talet är likväl icke något under. Ty 1500-talet var icke det ljusa århundrade, som vi ofta tro det vara. 1500-talet var en hård tid, full av nöd, osäkerhet och misströstan, såsom ofta de stora brytningstiderna i historien äro det. Och en träffande bild av 1500-talet i Norden har för några år sedan den svenske prästen och författaren *Bo Giertz* tecknat i sin realistiska och gripande roman »Tron allena». Mot denna mörka bakgrund framträder Agricolas gestalt och den gåva han skänkt Finlands folk i ett särdeles klart ljus, tröstande, uppmuntrande och väckande.

W. A. Schmidt.

Biskopsvigningspraxis i Sverige under 1700-talet.

I.

Den i Lund utgivna veckotidningen *Nytt och Gammalt* innehåller den 8 oktober 1794 en detaljerad skildring av Petrus Muncks vigning i Uppsala domkyrka till biskop över Lunds stift. Vår

känndom om hur praxis för biskopsvigning utformats vid mitten av 1700-talet återgår till *Sven Bælters* utförliga redogörelse i *Anmärkingar till Kyrko-Ceremonierna* (1762). I sina huvuddrag överensstämmer Bælter och den okände skildraren av vigningen 1794, men i en rad detaljer förekommer olikheter. Genom att jämföra de båda skildringarna får man dels en klarare bild av hur biskopsvigningen i detalj utformats, dels kan man följa den fortgående förändringen av ritualen. Ännu följdes i sina huvuddrag Laurentius Petri' »Sett til at ordinera en wald Biscop» i hans kyrkoordning av 1571 med de förändringar som stadgas i 1686 års kyrkolag. Icke förrän 1811 ersättas dessa genom den detta år stadfästa kyrkohandbokens bestämmelser om »Huru en Biskop i Ämbetet skall inställas».

Mellan 1571 och 1811 ha detaljerna för biskopsvigningen bevarats på traditionens väg. Bælters beskrivning men däremot icke skildringen från 1794 har uppmärksammats i diskussionen om de svenska biskopsvigningarnas historia.

Utom de nu nämnda stadgandena och redogörelserna för biskopsvigningen äga vi en skildring av Nils Hessléns vigning i Lunds domkyrka pingstdagen 1805. Den är införd i *Nytt och Gammalt* den 12 juni samma år. Vid detta tillfälle följde man 1799 års handboksförslag. Denna skildring innehåller en detaljerad beskrivning av processionsordningen men hänvisar, vad ceremonierna beträffar, endast till det nämnda handboksförslaget.

Eftersom den icke innehåller några nya detaljer beträffande själva vigningen avtryckes den icke här.

II.

Nytt och Gammalt, 8 oktober 1794.

Upsala den 12 September.

Söndagen den 7 sistledne blef den Nya Biskopen i Lunds Stift, Herr Doctor Petrus Munck, här uti Domkyrkan til det Högwördiga Biskopsämbetet inwigt 1). Sedan en til den förestående Biskops vigningen lämpad bön efter predikan blifwit å predikstolen upläst, och Academiä-wagten, anförd af Academiä Wagtmästaren uti Konungens Livré, och med silfwerbeslagen staf i hand, efter Gudstjenstens slut besatt ingången til Choret, börjades Psalmen N:o 180 och processionen skedde utur Sacristian i följande ord-

ning: 1:o Domkyrko-Klockaren med stora Kyrko-Biblen, som af honom på Altarskranket nedlades. 2:o Herr Biskopen af Lund, i Mässeskjorta, åtfölgd af 2:ne assisterande Präster äfwen i Mässeskjortor, hwilka buro den åt honom ämnade Chor-Kåpan. 3:tio Domkyrkans Sysloman, klädd i Mässeskjorta, bärandes Ärke-Biskopens Ämbetsstaf. 4:o Herr Ärke-Biskopen i sin fulla Skrud, med Chorkåpa och Hög Mössa, efterfölgd af Herr Dom-Prosten och 3:ne Herrar Theologiä Professorer, och sist Consistorii Eccles. Notarien, alle uti full Mässeskrud. Biskopen intog en midt fram uti Choret satt Länstol, framför hwilken en annan dylik war stäld, då de båda assisterande Prästerna stadsnade bakom honom 2). Ärke-Biskopen trädde för Altaret, å båda sidor om hwars skrank Herrar Consistoriales stälde sig, tillika med Notarien, midt emot hwilken Syslomannen intog sit rum, hållande ständigt bemälte staf. Sedan Psalmen war slutad, höll Ärke-Biskopen et tal, i anledning af Esaiä 62: v. 5, med påminnelse til folket, hwad det är för en stor Guds nåd, at trogne lärane uti Församlingen tillsättas, jämte tillämpning til den nu förestälte och til Biskops Ämbetet kallade Person 3). Därefter knäföll Ärke-Biskopen för Altaret, för at upläsa den, til ämnet ägnade bön, hwarwid alle andre närvarande äfwen knäböjde 4). Sedan, efter förrättad bön, framkallades den nye Biskopen til Altaret, af Dom-Prosten, med följande ord: *Accedat Reverendissimus Episcopus ad Altare Domini*. Biskopen framträdde och stälde sig wid den midt framför Altaret upslagne Bibelen, åtfölgd af sine assistenter, som stadsnade framför honom 5). Därpå taltalades han af Ärke-Biskopen, med tillsäjelse, at gifwa agt på de ord Apostelen Paulus om Biskops Ämbetet skrifwit. Desse uplästes af de fyra assisterande Consistoriales; Den förste 1 Tim. 3:1—7. Den andre Titi 1: v. 7, 8, 9. Den tredje Apost. G. 20: v. 28—31. Den fjerde 2 Tim. 4: v. 1—5. Efter en förnyad kort föreställning 6) af Ärke-Biskopen, upläste Consist. Notarien Kongl. Maj:ts nådiga Fullmagt för Herr Biskopen Doctor Munck, hwilken sedan lämnades uti Ärke-Biskopens händer.

Härpå gjorde Ärke-Biskopen den Nye Biskopen åtskillige frågor 7), angående dess willighet, at det ombetrodde Ämbetet emottaga, och redebogenhet, at upfylla alla därmed förenade skyldigheter, hwilka med Ja beswarades 8), och än ytterligare bekräftades genom Embets-Ed, som med hand å bok ljudeligen aflades, hwarefter Ärke-Biskopen til honom sade: Gud styrke och tröste Dig härtil, Amen. Sedan hördes Dom-Prosten, såsom Förste Assistent,

åter säga: Edat Reverendissimus Dominus Episcopus Fidei suæ Confessionem; hwarpå Herr Biskopen med hög röst upläste den Apostoliska Tron. Ärke-Biskopen öfverlämnade därefter Biskops Ämbetet åt Herr Doctor Munck med följande ord: Af den Fullmakt som mig på Guds wägnar i detta ärendet af Hans Församling betrodd är, anwardar jag dig Biskops-Ämbetet uti det lofliga Lunds Stift, i namn Faders, Sons och den Helige Andes. Amen 9). Nu begyntes Psalmen 133, hwarwid Alle Wederbörande åter Knäfölla, för och kring Altaret. Sedan man å nyo sig uprest, påhängde Ärke-Biskopen honom Chorkåpan, med de två förste Assistenternas tilhjelp, och gaf honom til slut Wälsignelsen. Hela Acten slutades med en Psalm, hwilken lika med de förre ifrån Orgel-Läktaren afsjöngs, hwarefter Processionen återwände til Sacristian uti lika ordning som tilföre.

Med sådan wärdig ordning förrättades denna Heliga Act, uti likhet med Första Christna Församlingens lofliga plägsed, och finner man redan i 3:dje och 4:de Seculo Biskopswigningen wara en stadgad Kyrko-ordning 10). Den förste Christne Kejsaren Constantinus Magnus förärade den första Biskops-Kåpa åt Macarius, Biskop i Jerusalem. De uti Catholska Kyrkan wid Biskopswigningar sedan widtagne Ceremonier, blefwo ganska widlöftige, och därför wid Reformationen i Swerige bortlades. Den förste Ewangeliske Ärke-Biskopen, Laurentius Petri inwigdes endast med Guds ord och händers påläggande uti Stockholm och Riddarholms Kyrkan 1531, af Biskopen i Westerås Doctor Petrus Magni. Sistnämde Biskop hade Konung Gustaf den Förste låtit wigas i Rom 1527 af en Cardinal-Biskop och efter hemkomsten i Swerige wigde han 1528 Magister Magnus Haraldi til Biskop i Skara, Magister Magnus Sommar til Biskop i Stregnäs, samt Magister Martinus Skytte til Biskop i Åbo. Ifrån desse nu omtalte Prelater hafwa alle de följande Biskopar ärhållit sina wigningar in til närwarande tid, och således kunna wåre Swenske Lutherske Biskopar, med samma skäl som de Romersk Catholske, bewisa sin så kallade Apostoliska Succession, Man ifrån Man, alt ifrån sjelfwa Apostlarne, i fall någon sådan ordning möjeligen blifwit bibehållen alt ifrån Christna Församlingens första tider.

III.

1) KO föreskriver att vigning av biskop skall ske på någon söndag eller helgdag »för än Messan begynnas», och att »*Ordinatus* först ibland andre *communicera* skal». KL löser vigningens samband med mässan, och föreskriver att den skall ske »efter hållen predikan». Denna ordning följes 1794.

2) Angående processionen till altaret anger KO följande ordning: *Ordinandus Episcopus*; två präster av det stift han skall ordineras till; ordinator. Samtliga bära rödlin och korkåpa. KL har i detta avseende inga bestämmelser. Hos Bælter finna vi följande beskrivning: »Twänne Probstar i Messhakor begynna processionen, hwarefter följer den nye Biskopen i Mässkjorta, samt Ärkebiskopen, såsom Ordinator, och tre eller fyra Biskopar, såsom Assisterter, hwilke alle äro klädde i Chorkåpor. Den ene af Probstarne bär den nye Biskopens Chorkåpa, och lägger den på en framför honom stående stol.»

Flera avvikelser från såväl KO som Bælter förekomma 1794. Domkyrkoklockaren med kyrkobibeln omtalas icke tidigare. *Ordinandus* går före assistenterna, vilka äro klädda i mässkjortor och ej mässhakor. Domkyrkosysslomannen, bärande ärkebiskopens stav, omtalas ej av B. Ärkebiskopen åtföljes enligt B. av tre eller fyra biskopar, 1794 av *consistoriales*, alla bärande mässhakor. Konsistorienotarien omnämnes ej av B. men avslutar 1794 processionen.

3) Akten börjades 1794 med ordinationstalet, i anslutning till bestämmelsen i KL och i likhet med B.

4) 1794 anges att därefter »den til ämnet ägnade bön» uppläses av ärkebiskopen. Vilken denna är, anges ej. B. upplyser att här läses »första bönen näst efter Litanian». Det är en svag återklang av KO:s införande av litanian på denna punkt i vigningsritualen.

B. och 1794 citera den latinska formel, med vilken *ordinandus* »framkallades» till altaret.

5) Enligt KO uppläses nu ordinator 1 Tim. 3:1 f., »Thet är itt fast ord, om någor begärrar itt Biskops embete, han åstundar een god gerning etc.», samt Luk. 12, »Hwar finner man en trogen och snell skaffare etc.». KL omnämmer mer allmänt Pauli förmaning till Titus och Timoteus om en rättsinnig biskops tillbörliga egenskaper. Senare tillkom utöver 1 och 2 Tim. och Tit. även Apg. 20:28

—31 som av B. och 1794 anföras, under det att Luk. 12 redan i KL försvann. Dessa bibelställen uppläsa av assistenterna och ej av ordinator.

6) Den »korta föreställningen» av ärkebiskopen, som nu följer, anføres av B. och är en omarbetning av KO:s »förclaring» på denna punkt.

7) Biskopslöftesfrågorna infogas 1794 i överensstämmelse med KO i detta sammanhang. De återfinnas ej hos B. 1799 års handboks-förslag flyttade dem till efter trosbekännelsen, vilken ordning sedan följts.

8) Enligt KO läser nu ordinandus den nicenska tron, vilken följes av votum. På denna plats infogade KL biskopseden, varpå trosbekännelsen följde. Nicenum är hos B. ännu bibehållen men är 1794 utbytt mot Apostolicum.

9) Ordinationsformeln är lika hos B. och 1794 med undantag av att stiftets namn införts 1794. KO har ingen ordinationsformel och KL anger endast att överlämnandet av biskopsämbetet skall ske »i namn Fadern, Söner och den Helige Anden».

1794 sjunges nu psalmen »Veni, Sancte Spiritus», varpå korkåpan påhängdes. KO har här responsoriet »Sint lumbi vestri præcincti» (Luk. 12: 35, 36).

B. har en annan ordning. Efter ordinationsformeln överlämnas den kungl. fullmakten, korkåpan påhänges och psalmen »Nu bedje vi den Helge And» sjunges, handpåläggning under läsande av Fader vår, bön av ordinator.

Akten avslutas 1794 med välsignelsen. Handpåläggning omnämnas icke.

10) De betraktelser om biskopsämbetet och den apostoliska successionen som Nytt och Gammalt till sist anställer, äro i stort sett desamma som återfinnas hos Bælter (2. uppl. ss. 739 och 757), sedan den hätska polemiken mot den katolska kyrkans biskopsvigningar strukits.

Lechard Johannesson.

Dansk kyrklig målarkonst i populära skildringar.

Under de sista åren ha i Danmark utkommit två större bokverk om kyrklig målarkonst, som bör påkalla uppmärksamhet i vårt land. I den förra året utkomna »Den danske Billedbibel» har en ung konsthistoriker, R. Broby-Johansen, presenterat de medeltida kalkmålerierna efter en lättfattlig ikonografisk princip. Text och bilder anslutas sålunda till gamla och nya testamentets berättelser, vartill fogas några helgongestalter och medeltida symboler. Idén att framställa medeltida målarkonst på detta sätt inordnad i sitt eget idésammanhang är utomordentligt lyckad, och det sätt på vilket genomförandet skett är glänsande. Förf. har helt lyckats i det uppsåt, han formulerar i förordet, att han vill visa hän på bilderna själva. Medeltidsmålningarna ge kanske för en genomsnittlig besökare inte så mycket. De kräva inlevelse. »Det kræver både sporsans och kombinationsevne och framför alt initiativ at få noget virkeligt ud af dem. I åndsliv eksisterer ikke arbeidsfri indtægt». Det sista är verkligen sant. En ännu bättre hjälp till förståelse hade förf. kunnat skänka genom att bjuda läsaren en instruktiv inledning, där i korta drag både detta måleris historia och konstnärliga egenart hade tecknats med större pregnans än som nu skett. I första hand är det — som sig bör — bilderna, som fångslar.

Av den övermåttan härliga bildskatt, som danska kyrkor äga, har här gjorts ett strålande urval, på en gång fyndigt, instruktivt och estetiskt tilltalande. Stora helhetsbilder omväxla med belysande detaljer oftast i mycket lyckade sammanställningar. Texten, som binder samman bilderna, är av två slag, dels bibelcitats, som anknyta till bilderna, dels bildtexter, som förklara målningarnas innehåll och betydelse, deras härkomst och datering. De senare är mönster av koncis och lättfattlig framställning. Citaten ur bibeln och legender borde helst ha försetts med källhänvisningar, isynnerhet de senare, som också tycks lida av något fri omdiktning. Varför förf. kallar testamente för testament eller ännu värre nya testamentet för »Den hellige tæst» är mig obekant. Detta och andra små anmärkningar kan dock inte fördunkla förtjänsterna.

R. Broby-Johansen, Den danske Billedbibel. De middelalderlige Kalkmalerier i de danske Kirker. Gyldendal 1947.

Niels Th. Mortensen, Religiøs Malerkonst i Danmark. 1—2. Forlaget Arnekronen Odense 1944.

Glädje och tacksamhet känner man främst inför denna bok och kanske också någon liten avundsjuke att det inte är svenskt material den behandlar — eller varför icke nordiskt?

Nils Mortensen »Religiös Malerkunst i Danmark» är en konsthistorisk framställning, som på knappt 30 sidor avfärdar den danska medeltidskonsten, medan ett större utrymme ägnas en allmänt hållen inledning om den europäiska religiösa konsten genom tiderna, ett avsnitt, som är tämligen lösligt påhängt. Det kapitel, som fångslar mest, är den senare 1800-tals konsten, kanske inte så mycket av strängt konstnärliga skäl som av religiösa. På några rader avfärdas Inre Mission och grundtvigianismen, som hade krävt något vidlyftigare teoretisk behandling, isynnerhet som förf. med full rätt säger att det i slutet av 1800- och början av 1900-talet uppstod en kristen konst, vars make icke finnes i världen. Nu bör det emellertid sägas ifrån, att även det tidigare 1800-talet är väl representerat av religiösa konstverk åtminstone i förhållande till Sverige. Traditionen är sålunda klar ända från Eckersberg och den är ännu levande. — Till författarens förmån måste nämnas, att hans framställning av de av grundtvigianismen beroende konstnärerna — Joachim och Niels Skovgaard, Viggo Pedersen o. a. — är fyllig och intressant. Denna nya riktning tolkade bibelordet på ett fördjupat och mera innerligt sätt. I stilen härskar också oftast större stränghet än under föregående epok, vars stora namn är Block. Man har sagt, att dennes kyrkobilder motsvara romanssånger i kyrkan, medan de grundtvigianska målarnas verk kan liknas vid koraler. Det mest intressanta i Mortensens bok är emellertid den linje man kan följa från de nämnda Grundtviginspirerade konstnärerna och fram till våra dagar. Det främsta namnet är Stefan Viggo Pedersen, son av den nyssnämnda Grundtvigianen. Till honom kan man ännu ställa stora förväntningar.

Även om man på vissa punkter inte följer Mortensen i hans framställning är hans bok av största värde för den intima bekantskap den förmedlar med ett intressant avsnitt i dansk konst, nämligen den religiösa. Till denna bekantskap hör de utomordentliga bilderna, vilkas reproduktioner utförts i förstklassigt skick.

Bengt Cnattingius.

Invigningen av Lunds Domkyrka 1145.

Den 1 september 1145 invigde ärkebiskop Eskil »maior ecclesia in ciuitate lundensi». I invigningen deltog enligt notisen i *Necrologium Lundense* biskoparna Herman av Slesvig, Gislo av Linköping och Ödgrim av Skara. Om dessa biskopar säges uttryckligen, att de icke blott närvaro vid invigningen utan även deltog i den, »asstantibus simul et auxiliantibus Herimanno Sleswicensi. Gislone Östgocie, Öthgrimo Westgocie episcopis». Beträffande Gislo upplyser *Necrologiet*, vilken roll han spelade. Han invigde det högra altaret till martyrerna Vincentius och Alban (*Necrologium Lundense*, ed. Weibull, sid. 90 ff.). Ur liturgisk synpunkt är det icke ägnat att förvåna, att Eskil sammankallade flera biskopar att deltaga i invigningen. Det var nämligen praxis, att flera biskopar deltog i viktigare kyrkoinvigningar. Sålunda invigde biskop Bernard av Hildesheim jämte två andra biskopar år 1015 Mikaeliklostrets krypta, och klostrets fullbordade kyrka invigdes 1022 av samme biskop jämte tre andra biskopar. Den roll de närvarande biskoparna spelade framgår också av bevarade källor. Då påven Leo IX år 1094 invigde S. Remigii basilika i Reims, fördelade han uppgifterna på flera biskopar. Han överlät åt de församlade biskoparna att inviga var sitt altare. Ärkebiskopen av Reims jämte en annan biskop fingo i uppdrag att företaga den trefaldiga processionen runt byggnaden med kör och relikier och förrätta den del av invigningen, som rörde byggnadens yttre. Själv invigde han basilikans inre. Ett annat exempel, som ligger nära den tid, då Lunds Domkyrka invigdes, är invigningen av katedralen i Le Mans 1120. Ärkebiskopen av Tours, till vilken Le Mansbiskopen var suffragan, invigde högaltaret. Ärkebiskopen av Rouen invigde altare Sepulcri B. Juliani, Le Mansbiskopen själv altare B. Marie i övra kryptan, Rennesbiskopen altare SS. Petri et Pauli och slutligen Angersbiskopen altare S. Crucis (*Martène, De antiquis ecclesiæ ritibus* 2, col. 670 ff.). När ärkebiskop Eskil anlitar flera biskopar för domkyrkoinvigningen följer han därför blott rådande liturgisk praxis. Till en stor kyrkoinvigning hörde invigning av flera altaren. En altarinvingning var en tidsödande och omständig procedur. Det var ur den synpunkten viktigt, att flera biskopar när-

voro. Det är med denna omständighet det faktum sammanhänger, att Eskil låter Linköpingsbiskopen inviga det högra altaret, under det han själv inviger högaltaret. Sedan är det givetvis av största intresse, att se, vilka biskopar, som deltaga i kyrkoinvigningen, men här gällde det blott den liturgiska frågan.

Bengt Strömberg.

Ett intressant svar av Ritkongregationen.

Ceremonimästaren i stiftet Bayonne har med sin biskops samtycke ställt följande fråga till Ritkongregationen: »An in Missis cantatis sive sollempnibus, sive pontificalibus, liceat Introitum cantare juxta morem antiquum, plures nempe versus psalmi canendo, Antiphona quidem interjecta, ita ut cantus Introitus protrahatur ad totum tempus quoad celebrans a sacristia vel sacrario ad Altare accesserit?» Frågan gäller alltså, om det är tillåtet att i sjungna mässor, vare sig högtidliga mässor eller pontificalmässor, sjunga introitus på fornkyrkligt sätt det vill säga att sjunga flera versar på psalmen och mellan versarna inskjuta antifonen, så att introitus-sången varar under hela tiden, medan celebranten går från sakristian till altaret. Bakgrunden till denna fråga är det kända förhållandet, att introitus under inflytande av privatmässorna har omdanats så, att endast en vers av psalmen återstår. Därtill kommer bruket att sjunga introitus icke under celebrantens gång till altaret utan först, då han framme vid altaret börjar confessio.

Den ursprungliga meningen med introitus framgår tydligt ur de gamla Ordines romani. Då den påvliga processionen gör sitt intåg i basilikan för att begiva sig från secretarium till altaret intonerar schola cantorum, som är placerad i skeppet, den processionen beledsagande sången, introitus. Den består av en psalm eller större delen av en psalm. Mellan versarna eller mellan grupper av versar inskjutes antifonen. När introituspsalmen under inflytande från privatmässan har smulnit ihop till en vers, och när man har upphört att sjunga introitus under själva processionen, är det tydligt, att introitus fullständigt har förlorat sin gamla innebörd.

Bayonneceremonimästarens fråga gäller alltså ett restaurerande av introitus så, att denna liturgiska sång återfår sin gamla betydelse att beledsaga processionen till altaret, och att den ej inskränkes till en enda psalmvers. Ritkongregationens svar blev positivt. Det kom den 29 januari 1947 och lyder: »Affirmative, dummodo

omnia secundum ordinem fiant juxta prudens Ordinarii judicium.» Det är alltså tillåtet i romersk liturgi att sjunga introitus under processionen till altaret, och det är vidare tillåtet att vid behov sjunga flera versar av introituspsalmen under processionen och mellan versarna inskjuta antifonen. Åt stiftsbiskoparna lämnas att i de enskilda fallen träffa avgörande.

Frågan har sitt intresse även för den, som sysslar med den Svenska kyrkans liturgi. När introitus restaureras i vår liturgi, sker detta tydligen helt efter medeltida linjer. Dels äro våra introitus helt av den medeltida typen med antifon, psalmvers, Gloria patri och upprepad antifon, och dels är introitus icke en processionsång i vår mässa, utan den sjunges som bekant först sedan celebranten kommit till altaret. Men därom mera i en kommande uppsats.

Bengt Strömberg.

Litteratur.

Sverker Stubelius: Boken om Kville gamla kyrka. Göteborg 1947. Förf. förlag.

I norra Bohuslän ligger Kville, vars kyrka blivit föremål för en skildring av kyrkoherde Stubelius. Man får här i populär form följa den medeltida kyrkobyggnadens historia från ett tornlöst långhus med kor och absid till tornbygge och korsarmar och fram till rivandet och uppförandet år 1864 av den nuvarande byggnaden. Även inventarierna får sin beskrivning, främst det senmedeltida triumfkrucifixet och lillklockan från 1527, den senare möjligen av norrmannen Peter Waghemeus och försedd bl. a. med en mycket intressant ornamentik. Hälften av bokens utrymme upptages av anteckningar om kyrkotjänare, av vilka kyrkoherde Gude Axelsson Giedde är väl känd, samt av en märklig framställning av biskop Jens Nilssons visitationsresa i slutet av 1500-talet efter hans noggranna dagböcker. Boken avslutas av ett par intressanta avsnitt

behandlande kulturbilder hämtade ur sockenstämmoprotokollen. Stubelius' kyrkobeskrivning sväller sålunda ut till en bred sockenkrönika med kyrkobyggnaden som centrum. Den lättlästa och intressanta skildringen är ett väldokumenterat och välkommet bidrag till den kyrkliga hembygdslitteraturen.

Bengt Cnattingius.

Julhälsning till församlingarna i Ärkestiftet 1948. Almqvist & Wicksells boktryckeri, Uppsala. 2: 25.
Linköpings stifts julbok 1948. G. Ziden, Linköping 2: 75.

De årliga julböckerna för de olika stiftens ge ofta intressanta bidrag till kyrkornas och stiftens historia. Till ärkestiftets julbok har »orgeldoktorn» Einar Erici författat en omfattande beskrivning över ärkestiftets äldre orglar och deras byggare. Den närmaste anledningen till denna orgelkrönika var ett 100-årsjubileum av orgeln i

Hjälsta, icke så långt från Enköping. Hans skildring är en intressant redogörelse för det gamla orgelsbeståndet inom ärkestiftet. Vid slutet av 1600-talet, konstaterar författaren, hade ärkestiftet 35 orglar, och överträffades då endast av Linköpings stift. Men av dessa vittnesbörd om den första »orgelrörelsen» i vårt land, finnas nu endast tre kvar, och endast ett orgelverk, nyligen uppsatt i Hel. Trefaldighetskyrkan i Uppsala, är i funktion. Så hårt har tiden och utvecklingen — och tanklösheten? — gått fram över orgeln. Med 1700-talet kom det inhemska orgelbyggeriets storhetstid, då vårt land blev självförsörjande i fråga om orglar. Förf. vet här att berätta intressant om bygdeorgelbyggeriet, som frodades kraftigt under 1600-talet och början av 1700-talet och representerades av självlärdade män med alla slags civila yrken; bröderna Holm av vilka den ene var rådmann och den andra vagnmakare, stoltmakaren Jonas Ekengren, som bl. a. gjort den ännu bevarade, med rätta observerade »silverorgeln» i Börringe, hovvaktmästaren P. N. Forsberg i Stockholm o. a. Från mitten av 1700-talet skulle detta orgelbyggeri ha varit omöjliggjort, eftersom det stadgades att examen skulle avläggas inför Vetenskapsakademien (senare Musikaliska akademien) för den som ville bedriva orgelbyggeriet. Nu kommo de stora orgelbyggarnas period: J. N. Cahman, Leufstabruksorgelns byggmästare, och hans efterföljare; som utbildade en nationell svensk orgelstil: Daniel Strähle och Olof Hedlund, samt Olof Schwan, m. fl. Den Cahmanska skolans samfälliga produktion utgör ett 100-tal orglar, ungefär hälften inom ärkestiftet, men endast 15 äro bevarade. Vid 1800-talets början visar yrkesorgelbyggeriet en nedgångsperiod men eftersom orgelintresset fortfarande

de var starkt, fingo, trots bestämmelserna, bygdeorgelbyggarna åter en chans. I mitten av 1820-talet hade dock ett par unga begåvade män skickats utomlands att studera orgelbyggeri, de återvände, examinerades och privilegierades. Dessa voro Pehr Zacharias Strand och Gustaf Andersson, och av den förre levererades till ärkestiftet ett 20-tal verk, av vilka hälften finnas kvar. Ett av dem, verket i Östervåla, byggt så tidigt som 1824, har stått oanvänt de sista 20 åren, men är nu avsett att åter tagas i bruk. Förf. menar att detta kan komma att visa sig vara ett av hans klangligt bästa verk, i enlighet med den erfarenheten, att orgelbyggarnas tidigaste arbeten som regel också äro deras i intonationshänseende bästa. Erici anser detta bero på att de finaste hörselkvaliteterna då ännu ej äro skadade av nötingen i arbetet. Gustaf Anderssons produktion var inte så omfattande som Strands och inte heller kvalitativt jämbördig.

Strands och Anderssons orgeltyp stod visserligen klangligt på den tidigare »klassiska» 1700-talstypens grund, men eftersträvade i enlighet med tidens smak litet mörkare och vekare »romantiska» klanger.

Vid sidan om dessa yrkesorgelbyggare arbetade dock bygdemän. Erici förmenar t. o. m. att dessa oexaminerade män i skicklighet visst icke alltid stodo de examinerade efter, i vissa avseende voro de dem överlägsna, även om de samtida musikalska myndigheterna betecknade dem som »fuskare». I ärkestiftet verkade Lars Nordquist och Jonas Wengström och f. häradskrivaren Pehr Olof Gullbergsson i Lillkyrka. Den senare byggde på den korta tiden av 12 år icke mindre än 24 verk, av vilka hälften bevarats. Kvaliteten är anmärkningsvärt god, om än i synner-

het med avseende på intonationen något ojämn.

Hjälstaorgeln, som var den närmaste anledningen till denna orienterande uppsats, var ett verk av de båda yrkesmännen Blomqvist och Lindgren och betecknas av Erici som en av yrkesorgelbyggeriets sista representanter för den gamla klassiska orgelstilen med dess genuina kyrkliga orgelklang, om än i den av de romantiska tidsströmningarna påverkade. Bygeorgelbyggeriet fortsatte ännu någon tid i den gamla andan, t. ex. organisten Per Hedström från Lagga och vaktmästaren vid Invalidhuset i Uppsala, Forsell.

Ericis undersökningar om det äldre svenska orgelbyggeriet är väl värda att uppmärksammas och för den som har intresse för orgelbyggeriet i vårt land finnes det all anledning att ta del av ärkestiftets julkhälsning för i år.

Linköpings stifts julbok innehåller en intressant uppsats av intendent B. Cnattingius om två nyrestaurerade medeltidskyrkor invid Omberg: nämligen Herrestad och Väversunda. Herrestad, tidigare icke mycket uppmärksammade kyrka, framstår nu som en av stiftets äldsta. I vapenhuset möta minnen av kristet gravskick från missionstiden (1000-talets mitt eller senare hälft) Ett par smidesornerade dörrar erinra om den första stenkyrkan från 1100-talets förra hälft, kanske redan 1130- eller 1140-talen. En rikedom av inventarier locka till besök, liksom hela kyrkan i dess förnyade skick.

Väversunda, redan tidigare bekant för sin smidda dörr av Asmunder, har genom restaureringen återfått sin 1680-tals dekor. och dopfunt från 1200-talet, tidigare dold under predikstolen.

A. A.

Meddelande.

Den nordiska tidegården. För den som är intresserad av att lära känna tidegårdens utveckling i de nordiska grannländerna meddelas här vad som hittills utgivits av tideböner:

För *Finland*: Tideböner för kyrkoåret, Helsingfors 1946, (91 sidor) rekvireras från Sanct Henriks kretsens förlag, Helsingfors.

Päivän Rukoushetket. Helsinki 1946 (16 s.) Erhålles från samma förlag.

För *Danmark*: Morgen- og Aften-sang, Bibelske psalmer, psalmer, skriftläsning och bönnen til daglige tideböner. (85 s.) Theologisk Oratoriums forlag, Bringstrup (1947).

Bibelske Psalmer tillrettelagt med oldkirkelige melodier og antifoner af

Gunnar Pedersen og med forklarende noter ved Svend Aage Nielsen. 3:e uppl. Köpenhamn 1948 (317 s.) Theologisk oratoriums forlag, Bringstrup.

För *Norge*: La oss alle be. Bønnenbok for Kirke og Hjem. Trondheim 1948 utarbeidet av Agnar Sandvik, (138 s.) Rekvireras hos utgivaren adr. Jonnsvansveien 5 Trondheim.

Nordiska nämnden för tidegård kommer att sammanträda i Trondheim 21—23 juni 1949. Det beräknas att de nordiska länderna skola representeras av c:a 10 deltagare från vart land. Ytterligare meddelanden komma senare att lämnas.

Anmälan.

Med detta nummer avslutar Svenskt Gudstjänstliv sin tjugotredje årgång.

Tack vare det under år 1947 inledda samarbetet med Kyrkosångens Vänner och med Laurentius Petri Sällskapet har tidskriften även under det nu flydda året kunnat vidga sin läsekrets. Det har varit Red. en stor anledning till tacksamhet och glädje, eftersom de nuvarande tiderna eljest i regel medfört vanskligheter för tidskrifter, i synnerhet av den typ, som Svenskt Gudstjänstliv företräder och som alltid måste räkna med en relativt ringa läsekrets.

Red. vågar uttala den förhoppningen att stiftskretsarna och Centralkommittén inom Kyrkosångens Vänner alltfört vilja bistå tidskriften.

Det under de senare åren påbegynta arbetet att hålla tidskriftens läsare i kontakt med de nordiska grannländerna har kunnat fortgå. Det vore Red. en glädje om den kunde utvidgas.

I förhoppning att tidskriftens nuvarande medarbetare och prenumeranter alltfört vilja stödja Red. i dess strävanden anmäles tidskriftens tjugofjärde årgång och uttalas ett hjärtligt tack till alla medverkande och till C. W. K. Gleerups förlag, Lund.

Söderköping den 17 november 1948.

ARTHUR ADELL.

Tidskriften erhålles bäst och enklast genom att prenumerationsavgiften insändes till C. W. K. Gleerups förlag, Lund på postgiro nr 30843.

Prenumerationsavgiften är även för nästa år kr. 4:50.

K Y R K O M U S I K

Hymner för trestämmig kör eller kvinnokör tillägnade biskop *Gustaf Aulén* den 15 maj 1939. 1: —.

Särtryck:

När Herren Kristus födder var. Tonsatt av *Ivar Widéen*. 0:14.

O Herre Gud oändelig. Tonsatt av *David Wikander*. 0:14.

Världens frälsare kom här. Sättning av *Oskar Lindberg*. 0:07.

Evigt innan himlens fäste. Sättning av *Albert Runbäck*. 0:14.

Döden är upplukad. Av *Gustaf Carlman*. 0:25.

Du som härlig ställde. Körsats av *Waldemar Ahlén*. 0:25.

Tidegärdshymner av *Arthur Adell*. I toner från forntid och nutid tillägnade författaren på hans 50-årsdag. Med teckningar av *Erik Abrahamsson*. 5: —.

Särtryck:

I världens ödestimma av *Carl E. Rosenquist*. 0:25.

Ännu en dag till vila går av *David Wikander*. 0:15.

På nytt advent för dörren står av *Albert Runbäck*. 0:15.

O starke Gud av *F. M. Allard* 0:15.

Sig fröjde himmel, fröjde jord av *Waldemar Ahlén*. 0:15.

Hymner.

Jag är, o Herre, i din makt av *H. Albert*. 0:25.

Aftonpsalm av *J. S. Bach*. 0:10.

Kom, stilla död. Sopran och bas av *J. S. Bach*. Mellanstämmorna efter den besiffrade basen utarbetade av *Frans Wüllner*. 0:07.

Pingsthymn. Sopran och bas av *J. S. Bach*. Mellanstämmorna efter den besiffrade basen utarbetade av *Franz Wüllner*. 0:07.

Hell, dag så ljus och lyckosam! av *G. P. Palestrina*. 0:07.

Dig skall ditt Sion sjunga. Mel. av *Johan Kugelmann*. Tonsatt av *J. S. Bach*. 0:40.

Jesus Krist, vår Frälserman. Tonsatt av *L. Osiander*. 0:15.

Wie schön leuchtet der Morgenstern av *M. Praetorius*. 0:25.

Vak upp, min själ, giv ära. Mel. fr. 1587. Tonsatt av *David Wikander*. 0:20.

Det är en kostelig ting av *Harald Cederwall*. Den signade dag, julhymn för blandad kör av *Daniel Olsson*. 0:25.

Vid completorium under julen. Tryckt i två färger. 0:75.

G L E E R U P S

DEN SVENSKA BÖNBOKEN

AV

BISKOP SAM. STADENER

"En liten bönbok" som ingår i Psalmboken är till största delen ett verk av biskop *Sam. Stadener*. Som en fortsättning på denna utarbetade han *Den svenska bönboken*, som innehåller böner för den dagliga andakten för varje dag på året hämtade ur den klassiska andaktslitteraturen alltifrån Bibeln och fram till sena tider. "Med gedigen sakkunskap och utmärkt skicklighet har biskop *Stadener* fyllt denna uppgift och därmed fullbordat en mycket betydelsefull insats i svensk folkbildning, på samma gång han tillökade våra förråd av andaktsböcker med ett verkligt klenodium", skrev fil. dr *E. N. Söderberg* i *Svensk Kyrkotidning* när den först utkom 1933. Sedan dess har *Den svenska bönboken* hunnit bli mycket känd, spridd och älskad. Den föreligger nu i ny upplaga, bearbetad med hänsyn till den nya psalmboken.

Blå klot med rött snitt, Kr. 7:50. Svart skinn med rött snitt, Kr. 9:—.

Rött skinnband med guldsnitt, Kr. 12:50.

E. A. Setterquist & Son Eftr.

ÖREBRO

Sveriges äldsta fabrik
för kyrkoorglar

Tel. fab. 10134. Bost. 18607

OLOF HAMMARBERG

ORGELBYGGARE

GÖTEBORG V.

Tel. 291260

Doktors-

avhandlingar

tryckas perfekt å

**Skånska
Centraltryckeriet**

Grönegatan 14

Lund. Tel. 10275

A. MAGNUSSENS ORGELBYGGERI

GÖTEBORG

Telefoner:

15 12 79, 16 59 29

SVENSKT

KVALITETSARBETE

PIPORGLAR

enligt klassiska principer och tillförlitliga konstruktioner med karaktäristisk och ekonomisk disposition och konstnärlig intonation.

Ombyggnader och restaureringar av äldre verk samt anläggningar för elektrisk bälgriff utföres.

Dispositioner och kostnadsförslag på begäran.